

Oponentský posudek
na diplomovou práci
Heleny Švrčkové

Deutsch geschriebene Texte der ausgewählten Repräsentanten der tschechischen nationalen Wiedergeburt des 19. Jahrhunderts unter dem Aspekt der historischen Linguistik

Praha: FF UK, 2012. 84 s., přílohy 112 s.

Jednou z příčin rozpadu rakousko-uherské monarchie byla nevyřešená národnost a jazyková otázka. Jakkoli bylo logicky pochopitelné úsilí Josefa II. v duchu osvícenského 18. století o prosazení nejrozvinutější němčiny spojovacím komunikačním prostředkem pro lepší správu evropské mocnosti, na jejímž území žilo množství různě rozvinutých národů a národností, patřících ke všem významným evropským jazykovým skupinám, jeho myšlenku zničila idea národního státu, jak ji probojovalo 19. století, která povýšila nacionalismus na politický princip, prosazující jednotnou národně-etnickou a politickou identitu jazykového společenství. Nacionalismus vystřídal patriarchální loajalitu ke státu a panovníkovi a v následujícím století otrávil monarchii natolik, až se mu ji podařilo zcela rozbít. Ruku v ruce s tímto procesem probíhal i jazykový boj, jehož první fází bylo prosazení národních jazyků v základním, později i středním a vysokém školství, což je tématem i předkládané diplomové práce. Umírněný, konzervativní vývoj vídeňské centrální politiky a překotný vývoj politiky v českých zemích na sebe narážely hlavně v nedořešeném vztahu mezi českou majoritou a německou minoritou v historických českých zemích, které zintenzivnily po nešťastném rakousko-uherském vyrovnání 1867 a nabyly v posledních desetiletích formy latentních nepokojů. Navrhované řešení následníka trůnu Františka Ferdinanda proměnou dualistické monarchie v monarchický svazek suverénních států již nemohlo být uskutečněno.

Předkládaná práce je ovšem prací v oblasti diachronní lingvistiky. Analyzuje texty německy psaných rukopisů českých obrozenců Karla Aloise Vinařického (Denkschrift über den gegenwärtigen Zustand des böhmischen Sprachunterrichts an den Lehranstalten Böhmens, 1832), Františka Palackého (Unterrichtswesen, Bildung und Literatur in Prag, 1835?) a Pavla Josefa Šafaříka (Gedanken über die Gleichstellung der böhmischen und deutschen Sprache in den Schulen Böhmens, 1848), zastupující tzv. jazykové obrany a týkající se tematicky jediného problému – stavu českého školství v první polovině 19. století. Rozebírá je lingvisticky: na základě textové lingvistiky se zabývá jejich funkcí, intencemi pisatele (emitenta) a recipienta, jejich stylistickými znaky a argumentací. Nejdůležitějším východiskem je jí ovšem oblast lexikální, používání lexikálních výrazů z oblastí, k nimž se všichni tři autoři vyjadřují – tedy ke školství, které je hlavním tématem analýzy této diplomové práce, a k lexiku z doby národního obrození, určujícímu dobovou historickou situaci vzniku analyzovaných textů. Svůj výklad doprovází přehlednými tabulkami četností výstupů párových pojmů „Nation / Volk“, „Vaterland / Patriotismus“ a „deutsch / böhmisch“ (s. 51-70). V tomto duchu je práce jistě záslužná už jen proto, že výzkumem archivních materiálů přispívá k právě probíhajícímu diskursu o česko-německých vztazích. Lingvistické zhodnocení práce přenechám kompetentnějšímu lingvistovi.

Z literárně-historického hlediska je zajímavé ukotvení celé práce v dobové hlavně historické problematice první poloviny 19. století. To je ve vztahu k záměru práce na standardní věcné úrovni – přehled národnostních hnutí v Evropě, Čechách a v zemích monarchie ve vztahu k českému hnutí, role jazyka v národnostních hnutích obecně a specifikovaná na české prostředí a krátké medailónky autorů analyzovaných rukopisů. *Problémem je jazyková úroveň výkladu, která je na velmi nízké úrovni, leckdy takové, že znemožňuje jeho správné pochopení. V práci je takové množství gramatických chyb a nesprávně volených výrazů, že by zasloužila novou důkladnou jazykovou korekturu.* Pár postřehů k diskusi: na s. 6 se hovoří ve výkladu o dvojím pojetí pojmu „národ“ v 18. století – mezi západní (anglosaskou a francouzskou) a středoevropskou (německou a českou), která je označena jako tradice „středověká“ (die mittelalterliche). Co je tím míněno? Není to jen lapsus a záměna slov „mittelalterlich“ a „mitteleuropäisch“? Na s. 14 se hovoří o tom, že největší procento obyvatel monarchie hovořilo německy, a jako důkaz se uvádí fakt, že sídlo monarchie a její ústřední část ležela v německé jazykové oblasti. Nicméně fakta o národnostním složení monarchie hovoří jinak – nejpočetnější bylo slovanské obyvatelstvo. Že němčina byla nezbytnou vstupenkou mezi elitu monarchie a jednotlivé národní elity ji ovládaly, je věc jiná. Na s. 20 se hovoří o hraběcí rodině Šiklů – nejsou to Schlickové? Pro varyto a lyru má němčina výraz die Leier (i když starší slovníky uvádějí pro lyru i výraz die Lyra, s. 20). Na s. 30 by bylo dobré vysvětlit, do jaké míry souvisí Seibtova činnost na pražské universitě s pozdější pověstí o výlučnosti pražské němčiny (dnešním výzkumem bývá zpochybňována). Sporným míst ve výkladu je opravdu mnoho, nejsou však věcně špatně, jejich výklad je jazykově nedostatečný (namátkou s. 7, 8, 13, 39).

Diplomová práce Heleny Švrčkové má své výrazné klady: volba tématu, archivní práce, diachronní rozbor, pečlivě sestavená příloha (pozor na omylem všitý list s laboratorními výsledky diplomantky), četná sekundární literatura. Jejím záporem je špatná jazyková úroveň, která ji zásadně znehodnocuje. K obhajobě **doporučuji s výhradou** dodatečné jazykové opravy.

V Praze 07. 09. 2012

Doc. PhDr. Milan Tvrdík, CSc.